

„Me lapsed saime kõik peksa. See oli normaalne. Kõik said.“ (Virumaa) Vägivald ja selle piirid eesti kultuuris

Vägivald on teema, millest meelsasti ei räägita, kuid see on ühiskonnas avalikumal või varjatumal moel olemas. Moraalse vastuvõetavuse piirialadel olevad ja tänapäevalgi teravaid vaidlusi esile kutsuvad teemad, nt perevägivald, rahvuskonfliktid, koolikiusamine, looduse ja teiste liikide ekspluateerimine, on rahvaluulekogudes vähe esindatud. Küsitlusega soovime selgitada, milline on olnud eesti argikultuuris suhtumine vägivalda; mida on peetud vajalikuks, normaalseks, häirivaks, talumatuks; mida on üldse vägivalda mõiste alla kuuluvaks peetud; millised on olnud moraalsed hoiakud seoses vägivallaga, milliste ühiskondlike ja ajalooliste olude pinnalt on need tekkinud, kuidas neid on edasi antud ja kuidas need läbi aja on muutunud; kuidas on vägivalda ohjeldatud, välditud ja ära hoitud. Eri aegadest pärit lugude ära kuulamine aitab mõista, millised on vägivallakäitumise pärimuslikud juured Eesti ühiskonnas.

Alljärgnev küsimustik puudutab erinevaid vägivallaga seostuvaid elusfääre ja -valdkondi. Valige vastamiseks need teemad, millest soovite ja tahate rääkida. Väljapakutud punktid on vaid inspiratsiooniks, kirjutada võib nii, nagu endale parem tundub. Oluline on ka ära märkida, kui mainitud teemad teie jaoks vägivallaga ei seostu. Küsimustele vastates palun märkige ära kindlasti aeg ja keskkond (küla, linn vms). Kui peate võimalikuks, siis märkige ka koht, mida teie vastus puudutab. Palun pange kirja konkreetset lood ja kirjeldage olukordi, kus kajastub inimeste suhtumine vägivalda. Lisage nii enda kui üldisemalt levinud hinnanguid ja hoiakuid.

Kasvatus ja lastemängud

1. Kuidas õpetatakse lapsi (poisse, tüdrukuid) käituma vägivallaolukordades või neid olukordi vältima? Kuidas reageerivad vanemad, kui laps on vägivaldne teiste suhtes? Lood sellest, kuidas vanemate eeskuju on mõjutanud lapse vägivaldsust? Mis selles osas on aja jooksul muutunud?

2. Millisel kujul on laste omavahelises suhtluses ja mängudes esinenud vägivalda? Kas ja mil määral see on olnud täiskasvanute poolt lubatud või keelatud? Laste omavaheline kiusamine, rohkem või vähem haiget tegevad mängud ("Anna laks!"), vägivaldsed karistused mängu kaotajale. Kuivõrd õdede ja vendade kiusamine ja kaklused on võinud minna ka mängust kaugemale? Kuidas saab kannataja ennast kehtestada või abi otsida? Kitumine, ütlemised ja lood selle kohta. Milliseid täiskasvanute elus ette tulevaid vägivaldseid olukordi on lapsed oma mängudes matkinud, jäljendanud?

3. Karistamine kui kasvatusviis. Millega ja kuidas on põhjendatud karistamise vajalikkust? Kuidas on karistusviisid aja jooksul muutunud? Kui harva või sageli on lapsi karistatud või sellega ähvardatud ja millised on olnud füüsilise karistamise abivahendid (vits, rihm vm)? Milliseid sundasendeid on karistusena kasutatud? Ülesanne või töö karistusena, mingist hüvest ilma jätmine. Kas karistusmeetodid on olnud kõigi poolt aktsepteeritud või on olnud ka sekkumisi, erimeelsusi, karistusele vastu astumist? Kas täiskasvanud on lapsi löönud, peksnud ka ilma otsese pahateota ja mis puhul?

4. Lood laste karistamatusest, vabast kasvatuses, vanematest "üle kasvamisest".

Füüsiline vägivald avalikus ruumis

5. Kaklemine ja löömine avalikus ruumis. Mis asjaoludel ja eesmärgil kakeldakse üks ühe vastu pealtvaatajate juuresolekul? Kas kaklustest ja löömingutest on osa võtnud ka tüdrukud või naised, millistel asjaoludel? Kui levinud on suhtumine, et selgelt nõrgemale kallale ei minda (mees naise vastu, kambakesi ühe vastu)? Millal on pealtvaatajad, pealtnägijad pidanud vajalikuks või võimalikuks kakluse sekkuda? Millal, mis asjaoludel ja ajenditel on toimunud kampadevahelised kaklused? Kas need on olnud seotud tähtpäevade, pidudega? Milliseid abivahendeid on lisaks kätele ja jalgadele kakluse ja peksmise juures kasutatud (kivid, kaikad, külmrelvad, tulirelvad)? Millal (millega) kaklus lõppeb?

6. Teistsuguste/võõraste vastu suunatud vägivald (mustlased, juudid, külahullud, puuetega inimesed, teistsuguse nahavärviga inimesed, pagulased, LGBT) – mälestused, linnalegendid, kogemuslood.

7. Lood ja linnalegendid vägivaldsest röövimisest ja kallaletungist üksikisikule või asutusele. Milliseid kohti on peetud eriti kardetavaks? Lood kardetud röövlist. Lood õiglasest röövlist (Rummu Jüri jts).

8. Mil määral on (olnud) aktsepteeritud vägivald loomade vastu? Nt putukate, näriliste, usside jm kahjurite tapmine. Putukate, konnade jm pisielukatega mängimine ja nende tapmine meelelahutuseks. Koera peksmine. Loomade löömine (millega löödi, millistel puhkudel on löömist pahaks pandud).

Füüsiline ja vaimne vägivald eri kogukondades

9. Vägivald perekonnas. Kui tavaline see on olnud ja kas seda on peetud normaalseks? Kas on olnud suhtumist, et mees võib naist lüüa? Millega seda on õigustatud? Millised on olnud naise võimalused ja lahendused abi saamiseks?

10. Füüsiline ja vaimne vägivald võimuolukorras. Lood, mälestused peksmisest, ahistamisest jm vägivallast mõisnike poolt ja kuidas sellega toime tuldi. Lood sõjaaegsest vägivallast. Nõukogude aja mälestused. Ülemus ja alluvad. Õpetaja ja õpilased. Vägivaldne käitumine või eneseväljendus kui vastupanu ahistavale võimule.

11. Füüsiline ja vaimne vägivald suletud kogukonnas – koolis, töökollektiivis, sõjaväeteenistuses, vanglas. Mängulise ja rituaalse loomuga vägivald, “vastuvõtukatsed”, “rebaste ristimine”, “dedovštšina”. Kiusamine ja vahelesekumine. Suhtumine kaebamisse. Lood ja linnalegendid vägivaldsetest usuühendustest.

12. Verbaalne vägivald ja kiusamine internetis, sotsiaalmeedias. Missuguste võtetega seda tehakse? Mis on olnud põhjuseks? Kuidas on reageeritud, abi saadud? Millises vanuses inimesi see puudutab?

Folkloorsed ja folkloriseerunud väljendused seoses vägivallaga

13. Lood vägivaldsete üleloomulike olenditega kohtumistest (nt painajakogemused; vägivaldne kurat; tulnukad, kes inimesi vastu nende tahtmist kloonivad; agressiivne poltergeist). Millistes kohtades ja millistel aegadel need toimuvad? Kuidas neid kohtumisi on tõlgendatud?

14. Kui teil tuleb meelde mõni ütlemine või vanasõna seoses vägivallaga (näiteks eelpool käsitletud teemasid üle vaadates), siis palun kirjeldage olukorda, kus seda on kasutatud (lisage ka, kes ja millal nii ütles), või olukorda, kus te seda vanasõna või ütlemist ise võiksite kasutada.

15. Vägivaldne huumor, must huumor. Milliseid vägivaldse huumori näiteid teate? Millistes olukordades vägivaldne huumor esile kerkib? Kas seda on kuidagi taunitud või pahaks pandud? Millisest piirist alates pole vägivaldsed naljad vastuvõetavad? Kuidas need piirid sõltuvad sellest, millises seltskonnas, olukorras viibitakse? Võite kirjeldada ka konkreetseid olukordi.

16. Mis puhul, mis laadi olukordades on räägitud vägivallaga seotud kogemuslugusid (nii vägivallatseja kui ohvri poolelt)? Mis põhjustel neid teemasid on välditud?

17. Kas vägivallaiha või -kogemus leiab (on leidnud) kajastamist rahvalikus loomingulises väljenduses (sõim, pilkamine, nimenaljad, laulud, *grafiti*, räpp vm)?

Suhtumine vägivallda läbi aegade

18. Mis on ajendanud inimesi vägivallda kasutama? Millistes olukordades ja piirides seda on peetud talutavaks, lubatavaks, normaalseks või vajalikuks (meelelahutus, viha, kättemaks, omakohus vm)? Kuidas neid piire on seatud ja väljendatud?

19. Kuidas on peetud õigeks ja õiglaseks vägivallale reageerida või sellele vastu astuda? Kas on olnud kombeks sekkuda või rääkida kellelegi, kui juhtud vägivaldse olukorra tunnistajaks olema? Millistel juhtudel olete ise sekkunud vägivaldsesse olukorda? Millistes olukordades võib vägivaldsest käitumisest teistele rääkimine olla halb ja vale või vastupidi – vajalik. Hirm ja hirmutamise ära rääkimise eest?

20. Millised on olnud traditsioonilised viisid vägivalda puhul abi saamiseks, vägivallakogemusest üle saamiseks?
21. Kuidas on vägivalda ära hoitud, välditud? Vägivallavaba elu ja kuidas seda on ühiskonnas korraldatud eri aegadel? Mälestused isikutest, kes eristusid teistest oma suhtumises vägivalda.
22. Hirm vägivaldse käitumise ees, ohuolukordadest hoidumine, hirmu leevendamine. Vägivalla eest hoiatavad lood. Milliseid hirme on eri aegadel vägivalda võimalus tekitanud? Kuivõrd need hirmud erinevad meeste ja naiste puhul, täiskasvanute ja laste puhul? Vägivallast/vägivalda ohust pääsemise lood.
23. Kuidas moraalsed hoiakud, suhtumised vägivalda ja reaktsioonid vägivaldsetele episoodidele on aja jooksul muutunud?
24. Kui palju olete ise oma elus vägivalda kogenud (hinnake skaalal nullist viieni)? Kas olete ise olnud vägivaldne? Kuidas teie enda hoiakud ja suhtumised vägivalda on elu jooksul muutunud? Kas teie hinnangul on vägivald Eesti ühiskonnas probleemiks, kuidas see on muutunud?

Küsimustik elektroonilisel kujul: <http://folklore.ee/era/kysitus/vvald.pdf>

Palun saatke vastused küsitlusele hiljemalt 31.12.2020 kas elektrooniliselt aadressil kratt@folklore.ee või postiga

Eesti Rahvaluule Arhiiv
Eesti Kirjandusmuuseum
Vanemuise 42
Tartu 51003

Kogutud materjalid säilitatakse Eesti Kirjandusmuuseumi rahvaluulearhiivis. Palun lisage oma saadetisele ka täidetud vorm materjali koguja info ja kasutustingimustega, millest lähtuvalt teame, kuidas saame ja tohime Teie poolt saadetud materjali edaspidi kasutada.

EESTI RAHVALUULE ARHIIV

Vägivald ja selle piirid eesti kultuuris 2020

Arhiivimaterjale, sh kaastööliste saadetisi ja nendega seotud andmeid hoitakse **Eesti Kirjandusmuuseumi digitaalarhiivis Kivike**, mis võimaldab need teha interneti teel kättesaadavaks. Kaastöödele saab seada erinevaid kasutuspiiranguid. Ühest küljest on arhiivi ülesandeks vahendada kultuuripärandit avalikkusele nii palju kui võimalik, teisest küljest on meie kohustuseks jälgida, et materjali avalikustamine ei kahjustaks sellega seotud isikute huvisid.

Et me teaksime, kuidas võib arhiiv teie kaastööd tulevikus kasutada, palume Teil täita allolev vorm. Palun arvestage seejuures ka teiste asjassepuutuvate isikute huvisid.

Palun seadke piiranguid nii vähe kui võimalik (see võimaldab Teie poolt antud teabe laialdasemat kasutamist), kuid muidugi nii palju kui vajalik.

	JAH
Materjale võib avalikustada internetis, väljaannetes, näitustel jm. ilma kasutuspiiranguteta .	
Soovin, et materjali avalikustamiseks küsitakse minu luba . See tingimus kehtib aastat.	
Materjale võib kasutada ainult teadustöös ja neid ei tohi avalikustada internetis ega väljaannetes aastat.	
Materjalil on täielik kasutuspiirang (ei tohi üldse kasutada) aastat (maksimaalselt 75).	
Materjalid sisaldavad tundlikku infot! Soovin, et vajalike kasutuspiirangute kohta teeks pädeva otsuse arhiivitöötaja.	

Kui Te ei leidnud endale sobivaid kasutustingimusi või kui soovite kasutuspiirangu seada ainult osale materjalidest või andmetest (nt isikuandmetest), sõnastage piirangud palun ise vabas vormis:

Palume kirjutada enda kohta andmed, mida olete valmis avalikustama. Samuti palume teie kontaktandmeid arhiivi jaoks, neid ei avalikustata.

Andmeid teie kohta (võib jätkata lehe teisel poolel).

Sünniaeg:

Sünnikoht, varasemad elukohad:

Päritolu kohta (nt varasem perekonnanimi):

Haridus:

Töökoht:

Huvialad, tegevused ja muud olulist:

Kontaktandmed arhiivi jaoks

E-mail:

Telefon:

Postiaadress:

Kuupäev _____

Nimi loetavalt ja allkiri _____